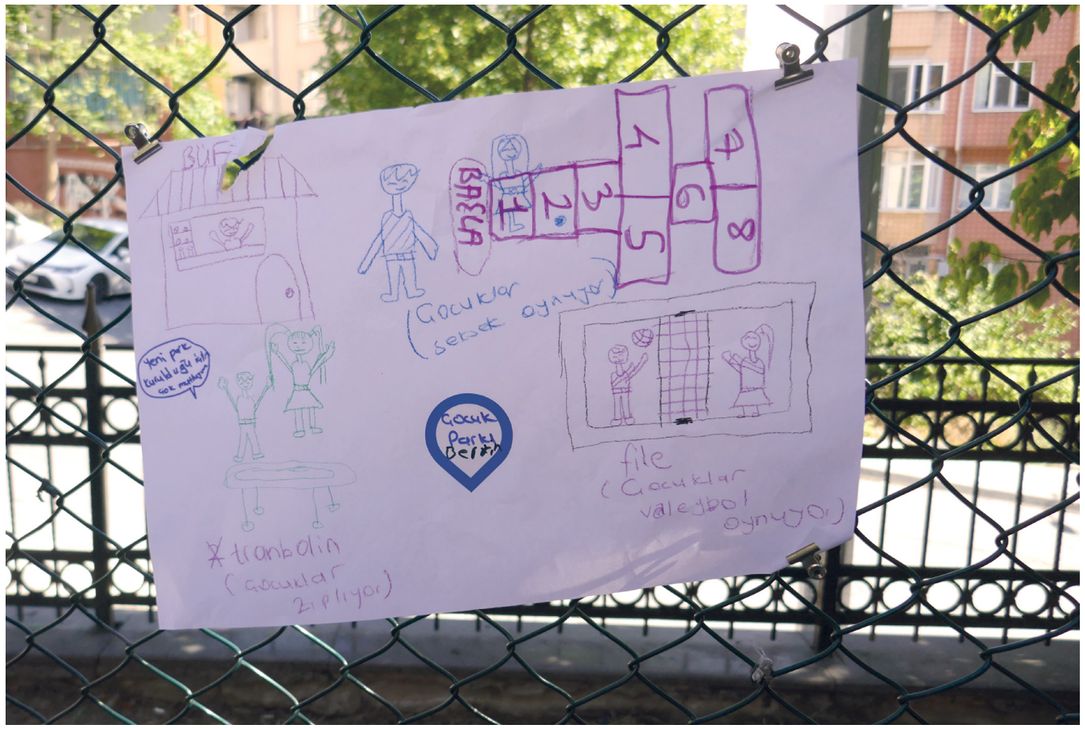
Burada Birlikte Hareketi

Yerel Yönetimde Katılımcı Model ile Kamusal Mekânda Uygulamalar

İstanbul'un ortak açık alanlarını kent sakinlerinin gündelik hayatında daha çok sahiplenilen ve farklı kullanımlara imkân veren şekle büründürmek için yerel yönetim birimleri uzun süredir katılımcı araçlar geliştirmeye çabalıyor. Burada Birlikte Hareketi de bu araçları geliştiren mecralardan biri.

Gökçer Okumuş˙ - Kübra Elif Durğun¨ - Başak Çelik¨ - S. Benan Kaya¨

˙ Dr., Kamusal Tasarım Ofisi Koordinatörü, İstanbul Planlama Ajansı
¨ Kamusal Tasarım Ofisi, İstanbul Planlama Ajansı

Fotoğraf Kamusal Tasarım Ofisi arşivi

Katılımcılık, son yıllarda özellikle planlama alanında gündemde olan, halkın kentsel alanda kendilerini etkileyecek her türlü karar alanında söz sahibi olmasına olanak sağlayan bir yaklaşım. Yerel yönetimler şehir planlama süreçlerinde katılımcılık yaklaşımını çeşitli yöntemler ve araçlar ile hayata geçiriyor. Planlama ölçeğinin yanında kamusal mekânı daha detayda ilgilendiren kentsel tasarım, peyzaj, mimari ve kent mobilyaları tasarımı konuları da halkın tasarıma katılımıyla ele alınmaya başlandı.

Kamusal mekân tasarımında katılımcı modelleri tasarlayıp uygulayan birçok kurum, kuruluş, STK ve dernek bulunmakta. Bu anlamda UN-Habitat, Superpool ve Oyun İstanbul, İstanbul Planlama Ajansı Kamusal Tasarım Ofisi'nin kendisine örnek aldığı ve iletişime geçtiği, farklı bağlamlarda çalışmalar yaparak, farklı katılımcı araçlar kullanarak, farklı yaş grupları ile çalışmalar yapan başarılı ekiplerden.

UN-Habitat, 2012 yılında hayata geçirdiği Küresel Kamusal Alan Programı (Global Public Space Program) ile herkes için daha iyi bir yaşam kalitesi sağlayacak sürdürülebilir şehirler için kamusal alanların desteklenmesini temel alan bir yaklaşım geliştiriyor. Program, yıllar içinde çeşitli normatif ve operasyonel araçlar, metodolojiler ve uygulamalar içeren kamusal mekâna yönelik yinelemeli bir yaklaşım geliştirerek "kamusal alan değerlendirmeleri dijital aracı, politika kılavuzları, stratejiler ve tasarım ilkeleri, katılımcı araçlar, teknoloji ve yenilik projeleri ve savunuculuk çalışmaları ve uygulamalarının yürütülmesi" konulu çıktılar ortaya koyuyor.[1]

Bugüne kadar dünya çapında 90 farklı şehirde yaklaşık 2,3 milyon insanın hayatına dokunan 137 adet kamusal mekân iyileştirme ve geliştirme projesi tamamlayan UN-Habitat, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasından 11. amaç 7. hedef olan "2030 yılı itibarıyla, özellikle kadınlar ve çocuklar, yaşlılar ve engelliler için güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir, yeşil ve kamusal mekânlara evrensel erişim sağlamak" hedefi ile uyumlu olan bir program geliştirerek dünya çapında bu konuda çalışma yapmak isteyen kurum ve kuruluşlar için rehberler hazırlıyor.

Ülkemizdeyse sivil toplum kuruluşları, bağımsız ofisler ve yerel yönetim kuruluşları ortaklaşa katılımcı süreçler yürütmekte. Özellikle, araştırma odaklı multidisipliner bir mimarlık ofisi olan Superpool'un, Bernard van Leer Vakfı desteğiyle Kent 95 programı kapsamında ve T.C. Maltepe Belediyesi iş birliğiyle İstanbul Maltepe İlçesi Zümrütevler Mahallesi'nde gerçekleştirdiği "aşamalı tasarım stratejisi ve dönüşüm provası" başarılı bir çalışma.[2] Bu çalışmada, aşamalı tasarım stratejisiyle büyük bütçeli yatırımlar öncesinde, yapılmak istenen tasarımın ve işin aşamalı olarak küçük bütçelerle ve basit malzemelerle prova edilmesine dayalı uygulamalar yapıldı. Katılımcı bir süreç işletilerek karar vericilerin, kamu çalışanlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların bir arada çalışmasını sağlamak ve teşvik etmek hedeflendi. Ağustos - Aralık 2019 arasında veri toplama, katılım etkinliği, tasarım, koordinasyon ve prova uygulama aşamaları sonrası kalıcı uygulama için veri toplama ve değerlendirmeyle programlama aşamaları gerçekleştirildi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı'nın İstanbul'un Çocukları Parklarını Tasarlıyor projesiyse park kullanıcısı çocuklarla düzenlediği katılımcı tasarım etkinlikleriyle dikkat çekiyor. 2020 yılında Beykoz'un Akbaba Mahallesi'ndeki (Köyü) bir çocuk parkının köy okulundaki öğrencilerle birlikte yeniden tasarlandığı katılımcı tasarım etkinliği 100 çocuğun katılımı ile gerçekleşti. Çocuklar hayal ettikleri parkı profesyoneller ve eğitmenlerle birlikte tasarladı ve ardından İBB Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı tasarımı çocukların da isteğiyle 23 Nisan 100. Yıl Parkı adıyla yeniden hayata geçirdi.

Katılımcı planlama ve tasarım yaklaşımı hem gerçek ihtiyaçları tespit etmek için halk ile bir araya gelmeyi hem de halkı tasarım sürecinin bir paydaşı yapmayı sağlıyor. Bu paydaşlık aynı zamanda kamusal mekânın sahiplenilmesini sağladığı gibi sürdürülebilirliğine de katkıda bulunuyor. Katılımcı süreç, tüm paydaşların kamusal mekân tasarımı konusunda fikir sahibi olmasını sağlarken, tasarımcılara halkın ihtiyaçlarını öğrenmek için yeni yöntemler, halka da kendi kamusal mekânlarını profesyoneller ve yerel yönetim aktörleriyle beraber tasarlama ve süreci öğrenme ve takip etme imkânı sağlıyor.

İstanbul'un tüm kamusal mekânlarını bu örneklerdeki gibi katılımcı yöntemle tasarlamak mümkün. Bu kapsamda İstanbul Planlama Ajansı Kamusal Tasarım Ofisi'nin geliştirdiği *Burada Birlikte Hareketi* isimli proje öne çıkıyor. Açık kamusal mekânların öncelikli olarak ele alındığı bu katılımcı tasarım sürecindeki olası paydaşlar, her yaştan yakın çevre kullanıcıları, çevredeki sivil toplum kuruluşları, muhtar, ilçe belediyesi, büyükşehir belediyesi ve ilgili birimleriyle kent konseylerinden oluşmakta. Projede ele alınan her alan ve konu için, daha önce kamusal mekânda benzer çalışmalar yapmış STK'lar ya da tasarımcı ekiplerle iş birliği yaparak, tasarım öğrencileri ve tasarımcıların katılımıyla, ilgili paydaşların hangi aşamada nasıl katılacağı, kamusal mekânın nasıl ele alınacağı gibi katılımcı sürece dair kurguları ele aldığımız, saha çalışmaları ve tasarım çalışmaları yaptığımız atölyeler düzenliyoruz.

Atıl Alanların Dönüşümü Atölyeleri, İPA Kampüs'te Atölyeler ve Kamusal Alanda Tasarım Denemeleri Atölyeleri başlıkları ile çeşitlenen Burada Birlikte Hareketi kapsamında 2022 yılının yaz döneminde dört atölye tamamlandı.

Burada Birlikte Hareketi'nin ana çatısını oluşturan *Atıl Alanların Dönüşümü Atölyeleri,* İstanbul'un dezavantajlı bölgelerinde İBB'ye ait kentsel kullanımı zayıf ve fiziksel niteliği kötü durumda olan kamusal alanları katılımcı bir yöntemle yeniden ele alarak, tekrar hayata kazandırmayı hedefliyor. Süreçte ilgili tüm paydaşlarla (muhtar,

ilçe belediyesi, ilgili kamu kurumları vb.) iletişime geçilip ön görüşmeler yapılıyor ve atölye yürütücüsü belirleniyor. Atölye katılımcıları, mimarlık, peyzaj mimarlığı, şehir planlama, endüstri ürünleri tasarımı bölümlerinin yanı sıra ilgili sosyal bilim alanlarını da kapsayacak şekilde açık çağrı yöntemi ile seçiliyor. Katılımcılarla sürece dair çalışmalar yapıldıktan sonra saha çalışması gerçekleştiriliyor; kullanıcıların şikayet, öneri ve istekleri dikkate alınıyor, kullanıcılarla anketler yapılıyor, örnek ve konsept tasarımlar üzerinden görüşler alınıyor.

Atölye süreci devam ederken bölgedeki muhtarlar, İBB'nin sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren birimleri ve ilçe belediyeleriyle iletişim sürdürülüp, bölgenin ihtiyacı doğrultusunda çözücü paydaşlar ile bir araya gelmeye devam ediliyor. Bu anlamda projenin sadece atıl bir alanın tasarım olarak iyileştirilmesi değil, aynı zamanda alanın hem paydaşlar hem de mahalleli tarafından sahiplenilmesi amaçlanıyor. Atölye sonunda katılımcı sürecin aktarıldığı bir rapor hazırlanarak, rapordaki veriler doğrultusunda kalıcı bir tasarımın uygulanması için ilgili daire başkanlıkları ile süreç başlatılıyor. Belirlenen aralıklarla paydaş görüşmelerinin devam etmesi ve uygulama aşamasında da yurttaş katılımının sağlanması hedefleniyor.

İPA Kampüs'te Atölyeler Florya'da bulunan kampüste gerçekleşiyor. Tasarım ve sanat konularında uygulama pratiklerini de içeren bu atölyelerde bir atölye yürütücüsü seçilip, ilgili bölümler için açık çağrı yapılarak atölye katılımcıları belirleniyor ve en fazla 2 haftalık bir süreçte üretim yapılıyor. Yapılan üretimler İPA Kampüs'te sergileniyor.

Kamusal Alanda Tasarım Denemeleri Atölyeleri İBB'ye ait kamusal alanlarda (meydan, park, metro istasyonu, alt geçit vb.) atölye yürütücüsü ve açık çağrı ile seçilen tasarım öğrencileri ve tasarımcıların atölyeye katılımıyla, yerinde hızlı tasarım pratikleri yapılmasını hedefliyor. Kullanıcıları da interaktif bir şekilde tasarım ve uygulama aşamasına dahil etmeyi amaçlayan bu atölye başlığında yapılan üretimlerin kamusal alanda sergilenmesi planlanmakta.

Fotoğraflar Kamusal Tasarım Ofisi arşivi

2022 Yaz Döneminde Gerçekleştirilen Atölyeler

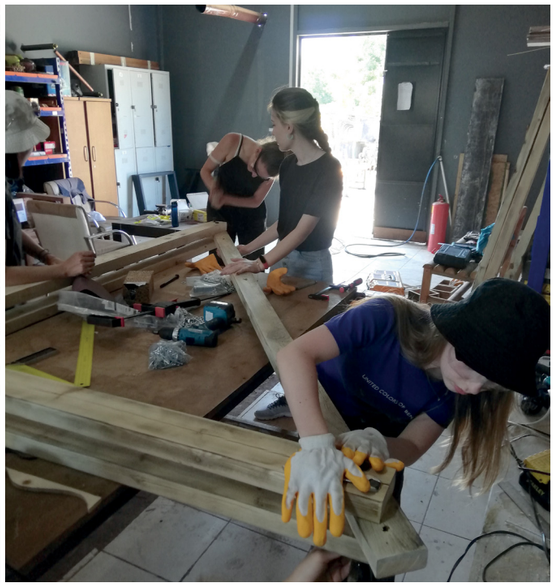
Kentsel Mobilya Tasarımı Atölyesi

Burada Birlikte Hareketi İPA Kampüs'te Atölyeler kapsamında 11-19 Haziran 2022 tarihleri arasında ürün tasarımcısı Mete Godollar yürütücülüğünde, açık çağrıyla seçilen 16 endüstriyel tasarımcı ile bir atölye gerçekleştirdi. Katılımcılar İBB Park Bahçeler ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı'nın Küçükçekmece'de bulunan Dönüşüm Atölyesi'ndeki artık malzemeleri kullanarak, tasarımlarıyla ileri dönüşümü ele aldı. 3 gün tasarıma, 3 gün detaylandırmaya ve 2 gün üretime ayrılan süreçte tüm tasarımlar ve üretimler 16 genç tasarımcı tarafından yapıldı ve toplamda 4 farklı yeni tasarım ürünü ortaya çıktı: Sergi elemanı, gölgede dinlenme elemanı, katlanır oturma birimi ve birbiri içine girebilen oturma ve masa birimi.

Süreç Tasarım Atölyesi

Burada Birlikte Hareketi - Atıl Alanların Dönüşümü kapsamında sahada yapılacak çalışmaların yöntemleri, bu yöntemler için kullanılacak araçların (anket, haritalama, maket vb.) dünya örnekleri araştırılarak tasarlanması ve üretilmesi için açık çağrı ile seçilen, şehir plancısı, mimar ve peyzaj mimarlarından oluşan 10 kişilik ekip İPA Kamusal Tasarım Ofisi'nde çalışmalarına devam etmekte.

Gaziosmanpaşa Kazım Karabekir Mahallesi'nde Atıl Alanların Dönüşümü Atölyesi

Burada Birlikte Hareketi - Atıl Alanların Dönüşümü kapsamındaki ilk saha çalışması Herkes İçin Mimarlık Derneği yürütücülüğünde Kazım Karabekir Mahallesi'nde gerçekleşti. Alandaki İBB'ye ait 8 park alanı incelendiğinde, 3 parselde mevcut çocuk oyun parkı olduğu, 2 parselin işgal edildiği, 3 parselin pasif ve bakımsız yeşil alan olduğu görüldü. Bu alanların daha nitelikli ve kullanıcı dostu tasarım uygulamalarına kavuşması için mahallelinin görüşlerini almak üzere 2 kez sahada katılımcı etkinlikler düzenlendi.

İlk katılımcı etkinlik, 1-6 Temmuz tarihleri arasında, açık çağrı ile seçilen şehir plancısı, mimar ve peyzaj mimarlarından oluşan 10 kişilik ekibin saha çalışmaları ile gerçekleşti. İkinci katılımcı etkinlik ise 26 Temmuz'da süreç tasarımı atölyesi katılımcıları ile gerçekleşti. Katılımcı etkinliklerden elde ettiğimiz verilerin dijitale aktarılması, sentezlenmesi ve tasarıma altlık olacak girdilerin hazırlanması için süreç tasarım ekibi çalışmalara devam etti. Tasarımın geliştirilmesi ve sahada uygulanması için tüm sürecin raporu İBB Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı'na Eylül ayında iletildi.

İleri Dönüşüm Uygulama Atölyesi

Burada Birlikte Hareketi İPA Kampüs'te Atölyeler kapsamında, MEF Üniversitesi Alternatif Mimarlık Pratikleri yüksek lisans öğrencileri tarafından, "atık" üzerine yapılan geniş bir araştırmanın ardından elde edinilen bilgilerle, İPA Kampüs'te uygulanmak üzere bir pavilyon önerildi. İsmi "Yoo, Bence Güzel Pavilyon!" olan projenin temel amacı, atık olarak nitelendirilen ancak kullanım potansiyellerini kaybetmemiş olan çıkma malzemelerin yapısal olarak tekrar kullanılabileceğini vurgulamak. 15-26 Ağustos tarihleri arasında MEF Üniversitesi yüksek lisans öğrencileri ve açık çağrı aracılığıyla seçilen 7 katılımcı ile gerçekleşen atölyede yapılan üretim İPA Kampüs'te kalıcı olarak kullanımda.

Devam eden atölyeler ile *Burada Birlikte Hareketi* projesinin bundan sonraki hedefleri arasında katılımcı süreçten edindiği deneyimleri özümseyerek, atölyeler sonucu ortaya çıkan fikirlerin uygulanmasını sağlamak ve proje uygulandıktan sonra belirli aralıklarla projeyi takip etmek de yer alıyor. "Proje uygulandıktan sonra hedeflendiği gibi işliyor mu?", "Uygulama ihtiyaçlara yanıt verdi mi?", "Başka ihtiyaçlar doğdu mu?", "Kullanıcı memnuniyeti nasıl?" gibi araştırmaların da raporlanması ve gerekli aksiyonların alınması *Burada Birlikte Hareketi* için oldukça önemli. Ayrıca *Atıl Alanların Dönüşümü Atölyeleri*'nin sayısını artırmak ve İBB'ye ait açık kamusal mekânlarda başlayan bu atölyeler serisini kapalı kamusal alanlar için de devam ettirmek hedeflerimiz arasında.

39 ilçeye yayılmasını hedeflediğimiz *Burada Birlikte Hareketi*'yle paydaş ağını geliştirerek katılımcı tasarım süreçleri alanında uzman veya gelişimini sürdüren sivil veya kamu oluşumlarına kapasite gelişimi konusunda destek vereceğiz ve iyi uygulamaların paylaşıldığı ortamları yaratmış olacağız. Bununla beraber halkın kamusal mekânları sahiplenmesine ve geliştirilmesini talep etmesine katkı sağlayacağını düşünerek İstanbul'da başlayan bu projenin tüm Türkiye'ye yayılarak "katılımcı tasarım" için bir model oluşturması da geniş hedeflerimiz arasında yer almakta.

Notlar

1 Global Public Space Programme Annual Report 2021, UN-Habitat, 2022.

2 Zümrütevler Meydanı Dönüşüm Provası, Superpool, 2020.